

له‌ره‌ری خوشنوسیی و خوشنوسانی کورد

ئاماده‌کردنی

ئه‌حمده سه‌عید ئه‌حمده

سه‌ر له‌به‌ر کاره‌که‌ی ته‌واو‌کردو به‌پنێ یاسای نوخته پێوانه‌ی هه‌موو پێته‌کانی له‌شێوه جیاوازه‌کانی ئه‌م هونه‌ره‌دا دانا .

له‌ میژ‌وری ئه‌م هونه‌ره‌دا زۆر خوشنوسیی کارامه‌هه‌لکه‌وتوون که‌ شوێن ده‌ستیان له‌به‌واری ئه‌م هونه‌ره‌دا دیاره‌و، به‌ریزه‌وه ناویان ده‌هیندریت، له‌وانه‌: حافظ‌عوسمان، مسته‌فا‌راقم، عه‌زیز‌روفاعی، حامید‌ئامیدی، هاشم‌موحه‌مه‌د، حوسنی، به‌دوی و ده‌یان و سه‌دان هونه‌رمه‌ندی‌تر.

سه‌به‌ه‌رت به‌گه‌لی کوردیش هه‌روه‌ک له‌ پێشه‌کی ئه‌م باسه‌دا ئامازه‌مان بو‌کرد، یه‌کیه‌ک بو‌وله‌ونه‌ته‌وانه‌ی که‌ ئایینی ئیسلامی وه‌رگرت . گه‌یشتی ئه‌م ئایینه‌کارنکی گه‌وره‌ی کرده‌ سه‌ر هه‌موو لایه‌نه‌کانی ژبانی کورده‌واری، له‌پرووی رازاندنه‌وه‌ی مزگه‌وته‌کان به‌ نه‌خش و نیگارو نووسینه‌وه‌ی قورئانی پی‌روژ . هونه‌ری خوشنوسیی وه‌کوو گو‌شه‌یه‌ک له‌هونه‌روشارستانه‌تی ئیسلامی به‌کورد گه‌یشتی و، له‌لایه‌ن هونه‌رمه‌ندانی ده‌ست‌ره‌نگینی کورده‌وه گه‌شه‌ی پێ‌درا .

زۆر جار به‌خونیی کورد پر‌سیاره‌ده‌کات: بو‌چی ئیمه‌یش وه‌کوو نه‌ته‌وه‌کانی دراوسیمان «عه‌ره‌ب و فارس» خاوه‌نی داهینان یاخود خاوه‌نی ر‌یازو یاساو ر‌یچکه‌یه‌کی تایه‌تی خوشنوسیی نین؟ من یه‌کوو خوشنوسینکی کورد به‌پنێ زانیاری و بو‌چوونی خۆم ده‌لیم دوو هۆی سه‌ره‌کی هه‌ن که‌بوونه‌ته‌ ر‌یگر له‌م بواره‌دا یه‌که‌میان: نه‌بوونی ر‌ینوسینکی دروست و له‌به‌اری کوردی، چونکه‌ هه‌روه‌ک ده‌ر‌انین ئه‌وپه‌یتانه‌ی ئیمه‌ به‌کاربان ده‌هینین له‌عه‌ره‌بی‌یه‌وه ر‌ه‌گیرون، به‌ده‌ستکاریه‌کی که‌مه‌وه توانیویه‌انه تاره‌ده‌یه‌ک جیگه‌ی

باش سه‌ر هه‌لدانی ئایینی ئیسلام وه‌هاتنه‌ خواره‌وه‌ی قورئانی پی‌روژ نووسین زیاتر گه‌شه‌ی کردو په‌ره‌ی ستاند، له‌قورئاندا چه‌ندان تایه‌ت هه‌ن که‌ داوا له‌ موسلمانان ده‌که‌ن فیری نووسین و خویندنه‌وه بین، له‌وانه‌ یه‌که‌مین ئایه‌تیک که‌ بو‌په‌غه‌مه‌ر (د. خ) هاته‌ خواره‌وه که‌ ده‌فه‌رموی «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ . . . . . صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ» . هه‌روه‌ها ئایه‌تی «ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ» ئه‌مه‌ جگه‌ له‌ زۆر فه‌رمووده‌ی په‌غه‌مه‌ر (د. خ) که‌ باس له‌ گرنگی نووسین و خویندنه‌وه ده‌که‌ن له‌وانه «اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّبْيَانِ»

باش ئه‌وه‌ی ده‌وله‌تی عه‌ره‌بی ئیسلامی له‌ سه‌رده‌می په‌غه‌مه‌ر (د. خ) و خه‌لیفه‌کانی دوا‌ی خۆیدا په‌لی هاویشتی و زۆر ولاتی تازه‌خر سه‌ر ئه‌م ده‌وله‌ته‌، بو‌وسیر عه‌ره‌بیش به‌نیسه‌خه‌لکی ئه‌و ولاتانه‌دا بلا‌ویوه‌وه‌و، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی نووسینی عه‌ره‌بی نووسینی قورئانی پی‌روژه زۆر نه‌ته‌وه‌ی تریش به‌کاربان ده‌هینا، له‌وانه‌ فارس، کورد، ئه‌فغان، تورک، هیند، مه‌لایو . . . له‌گه‌ل تپه‌ر بوونی ر‌وژگارد، له‌ نووسینی عه‌ره‌بیدا چه‌ند شێوه‌یه‌کی تایه‌ت بو‌نووسین به‌کارهاتن که‌ به‌ هونه‌ری خوشنوسیی - فن الخط - ده‌ناسرین، له‌وشیوانه‌یش خه‌تی کوفی، ثلث، نسخ، فارسی، دیوانی، دیوانی جه‌لی، ئیجازه . . . و جو‌ری تریش .

یه‌که‌مین که‌سێک که‌ یاسای ئه‌م هونه‌ره‌ی دانا «ابن‌مقله» بو‌و ناوبراوبه‌ما سه‌ره‌تا‌کانی خه‌تی - ثلث و «نسخ» ی دارشت به‌دوا‌ی ئه‌میشدا «ابن‌البواب» هات و، زۆر شتی تازه‌ی خسته‌ سه‌ر داهینانه‌که‌ی پێش‌خوی . به‌دوا‌ی ئه‌میشدا «یاقوت‌المستعصمی»

ناوی «ئادەم ئامەدی» یە.

له مندا لیدا خرایه حوجره له مزگهوتی گه وهری دیار به کرتاله ویدا
فیری خویندنه وهی قورئانی پیرۆز نووسین بی هەر له حوجره وه
ههگریه کی باشی ههسووله گهل وانه کانی وینه و خوشنووسی که
ماموستایه که به نیوی «مصطفی عاکف» وه ده یگوتنه وه پاش ئه مه
چوه ته قوتابخانه ی روشدییه ی سویای له دیار به کروه ویدا له سه ر
ده ستی ماموستا «واحد ئه فهندی» فیری خه تی بوقعه بوو، ههروه ها
لای ماموستا «ئهمه د حیلمی به گه» فیری خه تی ئلت بوو. هه ر
نم دوو ماموستایه وه فیری خه تی زمانی لاتینی و رومانی و گوتی
(عوطی Gothic) بوو، چهند ماموستایه کی شاره زای تریارمه تیان داوه
بو فیربوونی خوشنووسی، له وانه «عبدالسلام أفندی وسعید
أفندی»

پاش ئه وهی قوتابخانه ی روشدییه ی ته واکرد، چوه ئاماده یی
دیار به کهر له وئی فیری خه تی «ئلت جلی» بوولای ماموستایه که
به نیوی «عبدالسلام أفندی» و به بهره وامی لاسایی نووسینه کانی
ههردوو خوشنووسی ناودار «حافز عوسمان^(۱) و مصطفی^(۲) راقم
هی ده کرده وه. سالی ۱۹۰۶ خویندنی ئاماده یی ته واکردو چوه
ئسته سوول له کولێجی ماف «الحقوق» وه رگیرا، به لام پاش
سالی که وازی هینا و چوه قوتابخانه ی «الصنایع النفیسه» که
ئه کادیمی هه تهره جوانه کانه له بهر ئه وهی باوکی حامید کوچی
دوایی کرد، ئه ویش نه یوانی دریزه به خویندنه که ی بدات و وازی
لی هینا. له م کانه دا وه زاره تی مه عاریف رایگه یاندا پیوستی به
ماموستای خه ت هه یه بو قوتابخانه کان، حامید خیرا خوی
ناساندو، له تا قی کرده وه دا پله ی به رزی به ده ست هینا. به لام له بهر
که م نه مه نی - که ئه و کانه ۱۸ سالان بوو - دانه مه زرا. له هه مان
کاتدا به رنوه به ری به کیک له قوتابخانه کان، که ناوی «گولشن
مه عاریف» بوو له شاری حه سه که، زور جه زی له ده ستخه تی
حامید ده کردو زوری په ستد ده کرد، بویه بریاری دا دا یمه زرنی.
پاش تی به ربوونی سالی که، له م قوتابخانه یه وه بو چاپخانه ی
«الرسومات» گونیز رایه وه، له ویش سالی که مایه وه و ئه مجا بو
چاپخانه ی کاروباری جهنگی عوسمانی گونیز رایه وه تابه چینه
شونی خوشنووسی کوچ کردو «محمد نظیف»^(۳)

ماوهی حه وت سال له م چاپخانه یه مایه وه.

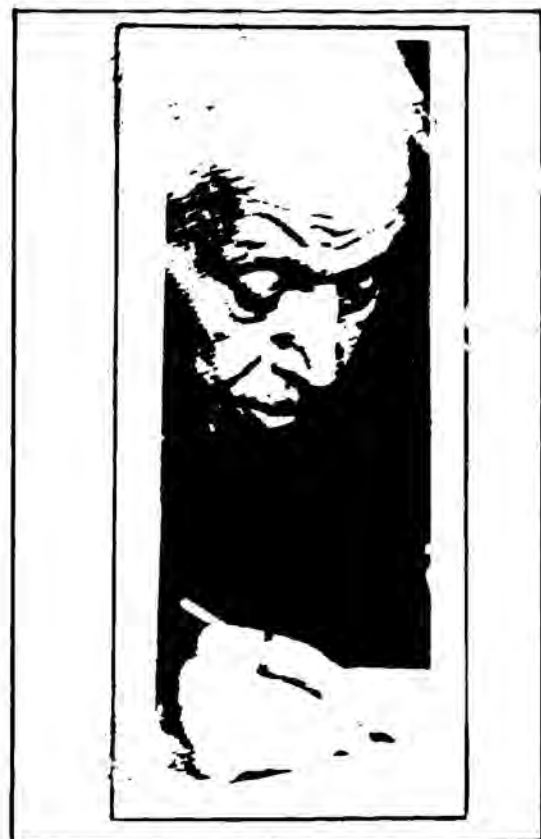
حامید له م ماوه یه دا بیری کرده وه که نووسینگه یه که بکاته وه هه تا
له کاتی بی ئیشیدا ئیشی خوشنووسی تییدا بکات. ئه وه بوو

خویان له و که م و کوری یانه ی که له زمانه که دا هه ن «بریکه نه وه»
دوه میشیان: باری تایه تی میلله تی کوردو نه بوونی هه ل و ده رفه تی
باش و تیرو ته سه ل تا بتوانی خاوه نی دا هینان و شیوه ی نوئی

نووسین بی که تایه ت بی به خوی. له گهل ئه مانه یشدا له نیو کورددا
زور خوشنووسی ناودار هه لکه بو توون که شوین ده ستیان دیاره
له بواری ئه م هونه ردا. ئیمه لیره وه له مه ودا ی ئه م باسه ماندا هه ول
ده ده ی تیشک بخه ینه سه ر ژبان و به ره می هیندی که له و
هونه رمه نده پایه به رزانه که نه وه که مان خه قیه تی شانازی به و
رژلانسه یه وه بکات که شوینی خویان له م هونه ردا کردو وه ته وه و
خزمه تی مرو فایه تی یان بی کردو وه.

حامید ئامه دی

(۱۸۹۱ - ۱۹۸۲)

ناوی ته وای «موساعه زمی» یه و باوکی قه ساب بوو، ناوی
«ذو الفقاره» له سالی ۱۸۹۱ دا له شاری دیرینی دیار به کهر «ئامه د» له
کوردستانی تورکیا له دایک بوو. باپیری حامید خوشنووس بووه،

+ به‌خمتی تورپره^(۱۴) «طغراء» ناوی سولتان عه‌بدو لحه‌میدی دووه‌م و مه‌لیک فه‌یسه‌لی سعودیه‌وره‌زا شای ئیرانی نووسیون که‌له نووسینه جوانه‌کانی حامیدن و پاداشتی گه‌وره‌و به‌نرخ‌ی له‌سه‌ره‌رگرتوون . به‌لام نه‌و پارچه‌ نووسینه که‌ خوی زور به‌دلی بی‌ولای جوان بی‌ بریتی‌یه‌ له «سوره‌تی الفاتحه» که‌ به‌ خه‌تی ثلث نووسیویه‌و لاسایی خوشنوووسی به‌ نیویانگ «مصطفی‌ راقم» ی‌ کردوه‌ته‌وه‌و ماوه‌ی شه‌ش مانگ خه‌ریکی نووسینی بووه .

حامید ژماره‌یه‌کی زور قوتایی هه‌بوون که‌ وانه‌ی خوشنوووسی بی‌ ده‌گوشن و ئیجازه‌نامه‌ی خوشنوووسی داونه‌تی ، له‌وانه‌ :- له‌تورکیا : حه‌لیم ، حه‌سه‌ن چه‌له‌بی ، خه‌سه‌ره‌و صوباشی . . . له‌ولاته‌ عه‌ره‌بیه‌کان : هاشم محمد - البغدادی ، یوسف ذوالنون ، سماع الحلبي .

له‌ یابانیش خاتوو میناکو . له‌ کوردستانیش خوشنوووس نجاه‌ انور له‌ هه‌ولیر له‌لای حامید ئیجازه‌ی خوشنوووسی وه‌رگرتوه . حامید له‌ سالانی کوتایی ته‌مه‌نیدا تووشی نه‌خوشی بووو . له‌ نه‌خوشخانه‌ی حه‌یدره‌ پاشا له‌ نه‌سته‌موول چاره‌سه‌ره‌ده‌کرا ، تاله‌ رۆژی ۱۸/۵/۱۹۸۲دا له‌ته‌مه‌نی ۹۱ سالی‌دا کوچی دوایی کردو ته‌رمه‌که‌ی براهه‌ مزگه‌وتی شیشلی ، نه‌و مزگه‌وته‌ی که‌ خوی نووسینه‌کانی نووسیوون و زوری شانازی پینوه‌ ده‌کردن . له‌ویوه‌ به‌ره‌و گورستانی «قه‌ره‌جه‌ نه‌حمه‌د» به‌ری کراو ، له‌ته‌نیشت گوزی «حمدالله أفندي» که‌ به «شیخ الخطاطین» ناسراوه‌ به‌خاک سپی‌درا . گه‌لیک ناودارو نووسه‌ری تورکیاو زور له‌قوتاییه‌ خوشنوووسه‌کانی به‌شداری ناشتی ته‌رمی حامیدیان کرد .

بۆریزلینان له‌و خزمه‌ته‌ نه‌وره‌یه‌ی که‌ حامیدی خوشنوووس له‌ سه‌ده‌ی بیستم دا پیشکه‌شی نه‌م هونه‌ره‌ی کردوه‌و ، ریک‌خراوی کونگره‌ی ئیسلامی سالی ۱۹۸۶ پینسبرکی^(۱۵) یه‌کی به‌نیوی حامید ئامیدی‌یه‌وه‌ سازداو ، ژماره‌یه‌کی زور له‌ خوشنوووسانی ولاتانی ئیسلامی به‌شدارییان تیدا کرد . له‌ عیراق ماموستای هه‌له‌که‌وتوو جاسم نه‌جه‌فی پله‌ی سی‌یه‌می له‌و پینسبرکیه‌دا به‌ده‌ست هینا له‌گه‌ل چوارمه‌دالیابروانامه‌ی ریزلینان و ، کرایه‌ نه‌ندامی به‌رده‌وامی لیژنه‌ی په‌سندکردنی ، به‌ره‌مه‌کان .

نه‌گه‌ره‌کی «جاغان ئوغلو» نووسینگه‌یه‌کی کرده‌وه ، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی یاسای تورکی رینگه‌ به‌ فه‌رمانبه‌ری میری نادات جگه‌ له‌ کاره‌ ره‌سمیه‌که‌ی کارینکی تر بکات پونه‌وه‌ی ئیشه‌که‌ی ئاشکرا نه‌بی نووسینگه‌که‌ی ناونا «خطاط حامد - یازی آوی» . پاشتر کاره‌که‌ی لای میری ئاشکرا بووو و درابه‌دادگاو ، ناچار بووو واز نه‌ ئیشه‌که‌ی به‌نیی ، جا نه‌به‌ر نه‌وه‌ی ناویانگینکی زوری به‌نیوی «حامید» وه‌ په‌یدا کردبوو برباری دا به‌ره‌سمی نیوی خوی بگوزی نه «مووساعه‌زمی» یه‌وه‌ بو «حامید نامه‌دی» . پاشان گواسته‌وه‌ بو نووسینگه‌یه‌کی تازه له‌شه‌قامی «باب عالی» و له‌ویندا مایه‌وه‌ تاکوو کوچی دوایی کرد

- پاشماوه‌ی نووسینه‌کانی -

حامید ژماره‌یه‌کی زور کاری هونه‌ری خوشنوووسی له‌پاش به‌جی ماون که‌ نه‌مانه‌ گولیز یریکن له‌ شاکاره‌کانی :-

+ دوو جار قورثانی پیروزی به‌خه‌تی نسخ نووسیوه‌ته‌وه‌که‌ له‌ دو پله‌ی جوانیدا به .

+ نووسینی ، زور نه‌ مزگه‌وته‌کانی نووسیوه ، له‌وانه‌ مزگه‌وتی «قوجه‌ ته‌په» له‌ نه‌نقه‌ره ، هه‌روه‌ها مزگه‌وتی «موزه»

له‌ نه‌سته‌موول که‌ سوره‌تی «الفتح» ی‌ تیدا نووسیوه . له‌ مزگه‌وتی «قارتال» دا له‌ نه‌سته‌موول سوره‌تی «النبا» ی‌ به‌خه‌تی «ثلث» نووسیوه .

«وجاهدوا في الله حق جهاده»
نووسینی حامید به‌خه‌تی «ثلث»

روشنیبری گشتی

سایبر ماوهی ژبانی به مهنتی به سه سه بر دووه، تهوهی زانراوه له باره یهوه نهوه به که بیویکی دووره په ریز بووه، حزای به تهیسی کړ دووه به ده گمهن تیکهنتی خه کی ده گرده پیسه ته میسه کی دیازی کراوی له گهل چند که سیکدا ههجه که هه ورعی بیرون و نه نووسینگه کهیدا که نه کورسکی

رئیس الختباری نیزیک موزه خانه ی غیراقی کویدا بوو، فات و چویان ده کرد. له وانه: حاجی انوسواسی، محمد صالح الحضاظ، الحاج اسماعیل الشیحلی، له وقت بیاته پش که له لای سایبری خوشنوس وانه ی خوشنوسی وه رگرتوه: هاشه محمد الحضاظ، جلال التركي، اسماعیل الفرضی، مصطفی بی طبره، محسن الحضاظ، عبدالقادر المفتی، عزت الشویفی

سالی ۱۸۲۱ چو بو حه ج. له سالی ۱۹۲۷ دا بو جزی دوره چو بو حه ج و، دواي گه رانه وهی چو بو میسرو، له قاهره چاوی به خوشنوسی گه وره «عبدالعزيز الرفاعي» کهوت و، ماوهی سی مانگیک لای نهوه ده بنوسوی. پاش له وئجازه نامه ی خوشنوسی نی وه رگرت. پاشان له قاهره وه چو بو ته سه موز و خوشنوسی به ناوبانگی کورد، حامید نامه دی ای بیی.

سالی ۱۹۲۸ گواسته ده بو نووسینگه یه کی تازه به راسه به ریسه به زبتي پویسی سه راو، له نهومی سه ره وهیدا ژووریکي تهرخان کرد بو نووسینگه و شویبی ژبانیسی.

لهو ماوهی ده که حاجی سایبر نه به غدا ژباوه، جگه له خوالی خوش بو «مه لاعدلی فه زلی» که سیک نه سه له بوزی خوشنوسیدا شان له شانی بدات.

- پاشماوهی نووسینه کانی -

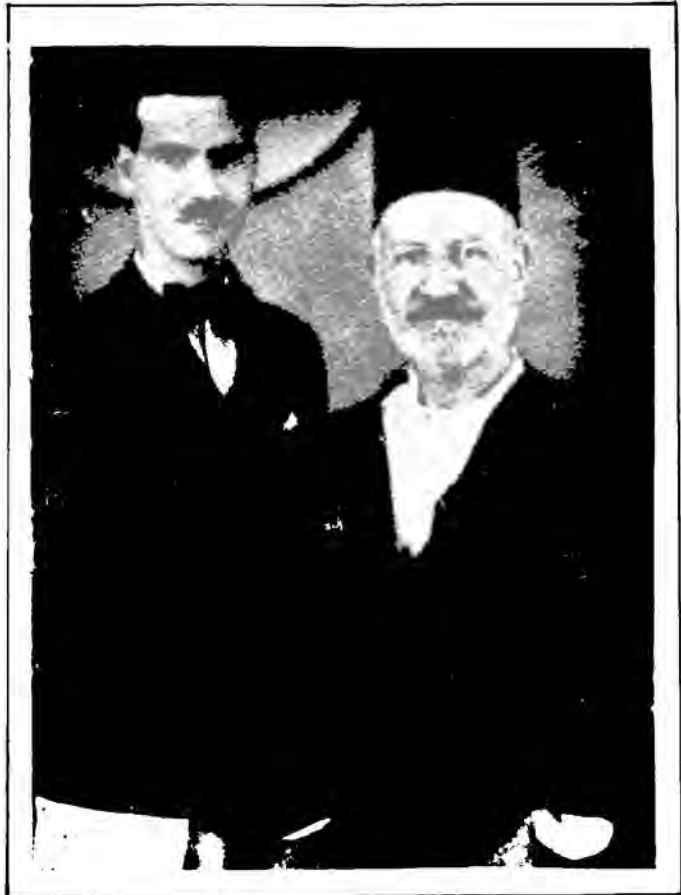
خوالی خوش بوو سایبر ژماره یه کی زور له نووسینی خوشنوسی به نرحی له پاش به جی ماون که تاوه کسور و ژتی له مبروش دیوارو تیره وهی مرگه و ته کانیان رازاندوونه وه. نه مانه به شیکن نه و نووسینانه:

- دیریک له سه ز ده رگا بچکوله کی مرگه وتی حه یه رخانه له شه قامی ره شید^(۱) له سالی ۱۳۳۲ ای کوچیدا نووسیه.

- چند دیریک له مرگه وتی «عثمان ابن السعيد العسكري» له بازار ی میدان.

- دیریک به ده رگای مرگه وتی «الشیخ عمر السهروردي» و ده رگای مرگه وتی «سید سلطان علي» و ده رگای

مرگه وتی «الخفافین» هوه.

(محمد علي صابري خوشنوس له گدل (مصطفی أبو طبره ی خوشنوسی قوتایی خوی دا

حاجی موحه ممد عهلی «صابیر»

۱۸۶۳ - ۱۹۴۱

خوالی خوش بوو سایبر نه ده ور به ری سالی ۱۸۶۳ ی زابیدا له گه ره کی حه یه رخانه ی به غدا له حیرانیکي کوردا له دایک بووه. له مندالیدا له چاپخانه ی «دار السلام» که هی میری بوو، کاری ده کرد. به هوی تیشه که به وه له چاپخانه توانی به ته وای خه تی «النسخ المطبعي» فی ربی و، شاره زایی به کی باشی تیدا په بیدابکات. هه ره له چاپخانه که دا پوهندی به خوشنوسی ناوداری تورك عوسمان یا وه ره وه کردو، له سه ره دهستی نهوه دهستی کرد به نووسین و مه شق کردن و، به شیهه یه کی تابهت خه تی «نلت» ای لی وه رگرت.

موجه محمد تاهیر کوردی

۱۹۰۳ - ۱۹۸۰

ناوی ته‌واوی موجه محمد تاهیر کوردی عه‌بدولقادر کوردی مه‌حموود کوردی‌یه. له‌سالی ۱۹۰۳ ی زاین دا له‌شاری مه‌ککه له‌دایک بووه. خویندنی سه‌ره‌تایی له قوتابخانه‌ی «الفلاح» له مه‌ککه ته‌واو‌کرده سالی ۱۹۲۲ باوکی ده‌یسا بو‌قاهیره‌وده‌چینه مرگه‌وتی «الأزهر» بو‌ته‌واو‌کردنی خویندن.

له‌گه‌ل خویندنی له‌ته‌زه‌ردا، پنه‌ندی به قوتابخانه‌ی «تحسین الخطوط العربیة» وه ده‌کات که‌یه‌که‌م سالی کردنه‌وی بو‌وله میسر‌دا. له‌وقوتابخانه‌یه له‌ماموستا «محمد أفندی ابراهیم» وهه فی‌ری خه‌تی ثلث و جه‌لی ثلث و رو‌وقعه بوو. هه‌روه‌ها خه‌تی ثلث و نسخ و فارسی و دیوانی له‌ماموستای به‌نی‌وبانگ «عه‌بدولعزیز روفاعی» وه‌رگرت، له‌گه‌ل فی‌ری‌وونی هونه‌ری نه‌خش و نیگاردا «فن الزخرفة والتذهیب»

سالی ۱۹۲۵ له‌وقوتابخانه‌یه «دبلوم» ی پی به‌خ‌شرا. دوا‌ی نه‌وه گه‌رایه‌وه. له‌مه‌ککه کرا به‌پسپوری مه‌که‌مه‌ی شه‌ری بو‌ تیروانینی نه‌و نووسین و نیم‌زا ساخ‌تانه‌ی ده‌هاته به‌رده‌م مه‌که‌مه. سالی ۱۹۳۰ کرا به‌ماموستای خه‌ت له قوتابخانه‌ی الفلاح و چوار سال تیدا مایه‌وه. له‌وماوه‌یه‌دا توانی نامیلکه‌یه‌کی خه‌تی رو‌وقعه له ۷ به‌شدا دابنی‌و، چاپ کرا.

سالی ۱۹۳۴ ده‌ستی کرد به‌دانسانی کتیبیک له‌باره‌ی خه‌تی عه‌ره‌بی و ژبان‌نامه‌ی نه‌و خوش‌نووسانه‌وه که له‌کونه‌وه خه‌تمه‌تی نه‌م هونه‌ره‌یان کردوه. بو‌نه‌م مه‌به‌سته چو‌بو‌قاهیره‌وس سالیک له‌ونی مایه‌وه. سالی ۱۹۳۹ کتیه‌که‌ی به‌نیوی «تاریخ الخط العربی و آدابه» چاپ کردو، گه‌رایه‌وه بو‌مه‌ککه. هه‌ر له‌ور و ژانه‌دا سپاره‌یه‌کی بو‌فی‌رکردنی خه‌تی نسخ و ثلث داناو، چاپی کرد. هه‌روه‌ها نامیلکه‌یه‌کی (خه‌تی نسخ) ی له‌دوو به‌شدا نووسی‌و، وه‌زاره‌تی مه‌عاریفی سعودی چاپی کردو، بریاری خویندنی له قوتابخانه‌کاندا دا. نه‌م خوش‌نووسه له‌نووسینی وردا ده‌ستیک یه‌که‌جار بالای هه‌بوو، له‌وانه سوره‌تی «الاخلاص» ی له‌سه‌رده‌نکه گه‌نمیک نووسیوه. ^(۱) هه‌روه‌ها له‌سه‌ر کرۆکی ده‌نکی نورزی لوبنانی سوره‌تی «قل اعوذ برب الناس» ی نووسیوه له‌سه‌ر هیلکه‌یه‌ک سوره‌تی «یاسین» ی نووسیوه.

نموونه‌ی نووسینکی. له‌م شیوه به‌خه‌تی دیوانی جه‌لی که‌مه‌لا علی به‌صابر ناسراو سالی ۱۳۵۶ ز نووسیویه‌تی و تاکه هه‌له‌ستیکه:

ما في زمانك من ترجو مودته

ولا صديق اذا جار الزمان وفا

+ دیریک له‌به‌شی سه‌ره‌وه‌ی ده‌رگای مرگه‌وتی «اصفیه» ی نیزیک پردی «الشهداء» هه‌روه‌ها نووسینیک به‌خه‌تی «ثلث» له‌سه‌ر می‌حرا به‌که‌ی «أشرف العباداة الاخلاص»

+ له‌جوانترین نووسینه‌کانی دیریک به‌ده‌وری گوری «نیمام نه‌بی حه‌نیفه» - خوالی رازی بی - که بریتی یه له‌دیریک به‌خه‌تی - ثلث - له‌گه‌ل ناوه‌پیرۆزه‌کانی په‌روه‌ر‌دگاری مه‌زن. له‌سالی ۱۳۴۷ ی کوجیدا نووسیوه.

+ سالی ۱۹۳۱ ی زاینی به‌دوو پارچه نووسین به‌شداریی پیشانگی به‌غدا‌ی کردوه که له «باخچه‌ی پیشانگه» کرایه‌وه. یه‌که‌میان «آیه‌الکرسی» بو‌به‌خه‌تی ثلث نووسیوو، دووه‌میان «العدل أساس الملك». نه‌م دوو پارچه‌یه «مه‌لیک فه‌سه‌لی یه‌که‌م» هه‌لیگرتن بو‌خوی.

خوالی خوش بو‌وسایر رۆژیک ده‌چینه گه‌راموی «پاشا» له‌ونی قاچی هه‌لده‌خلیسکی و ده‌که‌ونی به‌و‌نا‌زاره‌وه ده‌مینته‌وه تاله‌سالی ۱۹۴۱ دا کۆچی دوا‌یی ده‌کات و، له‌گورستانی «باب المعظم» نیز را.

خوالی خوش بو‌وسایر ۷۸ سال ژیاوه. له‌وماوه‌یه‌دا خه‌تمه‌تیک ی باشی پیشکبه‌ش به‌هونه‌ری خوش‌نووسی کردو ژماره‌یه‌کی زور خوش‌نووسی لا‌وله‌لای پیگه‌یشتن و فی‌ری نه‌پینه‌کانی نه‌م هونه‌ره بوون. له‌کاتی خزی‌دا دادگ‌کانیش پشتیان به‌وده‌به‌ست بو‌ دوزینه‌وه‌ی نووسینی ساخته‌و گومان لیکراو.

سالی ۱۸۷۷ ی زایین به بیسانوی چون بوچه جهوه شاری سه قزی به جی هیشت و، روی کرده شاری سنه. سالی ۱۸۷۹ له سنه ژنی هیناو، له سالی ۱۸۸۶ له گه ل خیزانه کهیدا چون بو حه ج. له ریگه ی خه ج، چاری به شاعیری ناودار «مفتی زه هاری» کهوت. پاش گه رانه وه له حه ج روی کرده تاران وله قوتابخانه ی «دار الفنون» کرا به ماموستای خه تی فارسی. له ئیشه کهیدا مایه وه، اکو و سالی ۱۹۲۵ ی زایین کوچی دوابی کرد.

مه جدی ههروه کوچون خوشنوسیکی دهست ره نگین بو، هه گه لیدا شاعیریکی به توانیش بو. ئه م دوو هونه ره ناویانگیکی اشیان بو پیدا کردبوو. مه لیکي ئینگلستان خه تی مه جدی زور هلاوه په سندبوو: ئه م ناویانگه زوری وای کرد له شای ئه وکاته ی ئیران «ناصرالدین» له کونگره یه کی ئه ده پیدا نازناوی «ملك الکلام» بان له پاداشتی ئه و ناویانگه ئه ده بی وهونه ری یه کی له زور به ی ولاتانی جیهاندا هه بیوو، پی به خشی.

ماموستای خوالی خوش بوو عه لادین سه جادی له کتیه به نرخه کهیدا «میژ ووی ئه ده بی کوردی» به دریزی باسی ژیان و به سه رهاتی ئه م خوشنوسه شاعیره ی کردوه. ههروه ها دوو پارچه ی له شیعه کانی که به کوردین بلا و کردوه ته وه

مه لا ئه مین
۱۸۶۴ - ۱۹۷۴

«ناوی ته وای محهمه د ئه مین کوری محهمه د مسته فا کوری مه ولوده. له ده ورو به ری سالانی ۱۸۶۴ - ۱۸۶۹ له کویه له دایک بووه»^(۱۱) له مندالیدا خرایه حوجره بو فیر بوونی نووسین و خویندنه وه. هه ره له حوجره ناسیاوی له گه ل مه لا عه بدولره حمان ناویک، که خه لکی کوردستانی ئه و دیبو بو، پهیدا کرد له خه تی فارسیدا شاره زایی به کی باشی هه بوو.

باوکی مه لا ئه مین خه ریکی دروست کردنی خه نه جه روشیرو تیژ کردنه وه ی چه قزوشتی له م بابه ته بوو. مه لا ئه مین یش له باوکیه وه فیری هه لکه نندن له سه رشتی ره ق بوو. له رۆژه کانی سه فه ره بردا هه رچه ننده ئه م قوتایی به کی ئایینی بوو، به لام گرا به سه ربازو، ره وانه ی به ری شه رکرا له به سه رو، له سه ربازگه کرا به ماموستای ئایینی و پاشتریش گێردرایه وه بو عه ماره. له و ماوه یه دا به به رده وامی خه ریکی موره لکه نندن بوو. سالی ۱۹۱۶ هات بو به غداو،

سالی ۱۹۳۴ له نووسینه وه ی قورئانی پیروز بووه وه که نیزیکی ۴ سالیکی خه ریکی نووسینی بوو و سالی ۱۹۵۰ چاپ کرا.^(۱۲) له سالی ۱۹۴۶ دا سه ری له هه ولیر داوه وه له مالی «عبدالغفور چلبی» که خالی بوو، ماوه ته وه. که له هه ولیر بووه، چاری به خوالی خوش بوو گیوی موکریانی و محهمه د ره شاد مفتی که وتوو.^(۱۳) خوالی خوش بوو محهمه د تاهیر کوردی له گه ل ئه وه دا که خوشنوسیکی کارامه وه به توانا بوو، ههروه ها له شیعه راناندا دهستیکی بالای هه بوو و له م بواره یشدا به ره مه می زوری هه ن. سالی ۱۹۸۰ کوچی دوابی کردو، له مه ککه به خاک سپیردا.

زور به ره مه می چاپکرا و ده ستنوسوی له پاش خوی به جی هیشتوو. له سالی ۱۹۷۳ دا حوکومه تی سه عوددی بریاری دا هه موو به ره مه کانی چاپ بکات، بو ئه م مه به سه لیز نه یه ک بو هه لسه نگاندنیان پیک هینرا، به لام له بهر ئه وه ی به ره مه کان زور بوون چاپ نه کران و له جیاتی ئه وه پاداشتیکی نه قدی یان دایه، هه رچه نده به م ئه نجامه زور دلگران بوو و هه ستی به که می ده کرد.^(۱۴)

خوالی خوش بوو ۵ کورو ۵ کچی هه ن ههروه ها بریاهه کی به نیوی مه ککی کوردی یه وه هه یه. گه لیک خوشنوس لای محهمه د تاهیر کوردی ئیجازه نامه ی خوشنوسی یان وه رگرتوه، له وانه یوسف ذولنون، وه لید ئه عزمی، به حیا سه لوم عه باسی، محهمه د صالح شیخ عه لی موصلی و زوری تر جگه له وه ی زوری تر فیری خوشنوسی بوون له لای.

مه جدی «ملك الکلام»

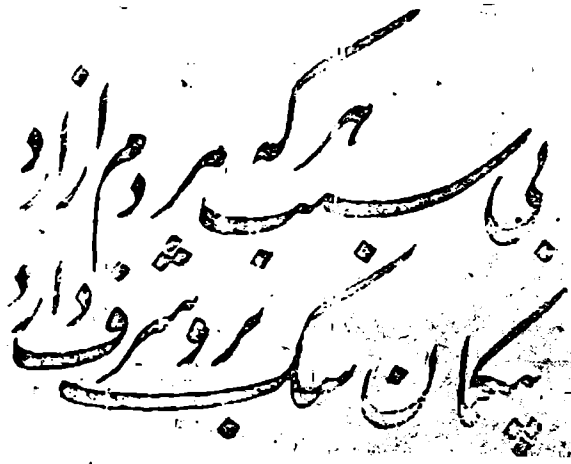
۱۸۴۹ - ۱۹۲۵

ناوی عه بدولمه جید کوری میرزا عه بدولکه ریمه.^(۱۵) له سالی ۱۸۴۹ ی زاییندا له شاری سه قز له کوردستانی ئیران له دایک بووه. میرزا عه بدولکه ریمی باوکی یه کیک بوو له پیاوه ناوداره کانی شاری سه قزو له پرووی ئایینی و کومه لایه تی یه وه ده سه لاتیکی گه وری هه بسوو. له گه ل ئه وه دا باوکی یه کیک بوو له - خوشنوسه هه ره ناوداره کانی ئیران. مه جدی سه ره تایی خویندنی له حوجره وه ده ستی پیکرد. پاشان له لای باوکی فیری خوشنوسی بوو. پاش سالیکی به ته وای خه تی فارسی به هه رسی به شه که یه وه «تعلیق، نستعلیق، شکسته» فیربوو، به جوریک خه تی ئه م و باوکی جیهانه ده کرانه وه.

شیخ له تیفی دانساز

۱۸۸۶ - ۱۹۴۸

ناوی شیخ عبداللہ تیف کوری شیخ عبداللہ کوریم کوری شیخ عبداللہ قادری موہاجیرہ، له سالی ۱۸۸۶ - ۱۸۸۷ داله شاری سلیمانی له دایک بووه. «له حوت سالیدا باوکی کوچی دواپی ده کات و، مامیکی به ناوی شیخ نه سیمه وه ده بیاته لای خوی و، په روه رده کردنی ده گریته نه ستو. شیخ نه سیم که ماموستا بوولای مه محمود پاشای جاف، فیری خویندنه وهی قورئان و نووسینی ده کات. پاشان بو خویندنن ده چینه که رکوک، لای مه لا مه محمودی مه زناوی ئالانی دریزه به خویندن دعات و،^(۱۸) ده گریته وه سلیمانی و، له و مرگه وهی که باوکی لی بووه یخویند، تاکوو ئیجازه نامه ی مه لای ته ی و رده گریته. پاش نه مه ده چیت بو شاری سنه و، له وئی (له قوتابخانه به کی نه وئی) ده گریته ماموستای خه تی فارسی پاش ماوه به کی کم ده گریته وه بو سلیمانی و، نه نده بی ناچی

چهند نمونه به کی خه تی شیخ له تیفی دانساز

شهری به که می جیهانی به ریاده بی، حوکومته تی عوسمانی فرمانی رهش بگریه رده کات. نه میش ناچیته سه ربازی وله سلیمانی خوده شاریته وه به مورهلکه نندن و دروست کردنی چه قوی به چوکوه خه ریک ده بی و، به ده رامتیه تی نه وه ده زی.

هر له م کاته دا قالیکی دروست کرد بو دروست کردنی لیره ی عوسمانی و، تا ئیستایش نه و قالبه لای کوره کانی ماوه. له مارتی ۱۹۳۲ د،^(۱۹) کاتیک فروکه کانی ئینگلیز شاری سلیمانی یان

له سه ر شوسته ی شه قامی موسته نسریه نیزیک مه حکمه می شه رعی فره شیکتی بچکولانه ی راختبوو، له ویدا خه ریکی مورهلکه نندن بوو. ماوه به که له م شوینه مایه وه پاشان گواسته وه بو بازاری «المصبغة» و له وئی نووسینگه به کی بچکولانه ی کرده وه، تا وه کوو کوچی دواپی کرد هر له وئی کاری ده کرد.

مه لا نه مین زور گرنگی ده دا به خه تی فارسی «ته علیق» و تیندا پینش که وت، به به رده وامی لاسایی نووسینی خوشنووسه گه وره کانی فارسی ده کرده وه، له وانه یش «عماد حسنی، زرین خط» هه روه ها نووسنه کانی خوشنووسی تورک «یمنی» ی په سند ده کردو، لاسایی ده کرده وه و، له زور تابلویشدا ناوی «محمد امین یمنی» ی لی ده نووسی و به م ناوبانگه له نیو خه لکدا ناسرا.

«سالی ۱۹۳۵ ی زاینی چوو بو سوریانو، چاوی به خوشنووسی ناودار «ممدوح» که وت. له وه وه فیری خه تی کوفی بوو، پاشان چوو بولوسان و، چاوی به خوشنووسی به ناوبانگ «نسب مکارم» که وت، له میشه وه فیری چونه تی هه لکه نندی مور له سه رلاستیک بوو. خوالی خوش بوو مه لا نه مین به که مین که سینکه که پیشه سازی مورهلکه نندی له سه رلاستیک هینایه عیراقه وه.^(۱۷)

ماوه ی سالیک به خوشنووس له «مدیریه المساحة العامة» دامه زرا. دوا ی نه وه وازی هیناو، له نووسینگه که ی ئیشی ده کرد. له کاتی خویندا چونکه ته نها خوشنووس بووله به غدادا دادگاگان پشتیان به و ده به ست بو تیروانینی نووسینی ساخته و گومان لیکراو. مه لا نه مین له سالانی کوتایی ژیانیدا چاوی کزبوو بوو، به لام هه رده چوه نووسینگه که ی تاله مانگی ره مه زانی سالی ۱۹۷۴ ی زاینیدا کوچی دواپی کردوو، له سه روه سیبه تی خوی تهرمه که بیان برده وه بو کویه و، له وئی به خاک سپردرا.

خوالی خوش بوو مه لا نه مین ژماره به که نووسینی له پاش به جی ماوه که هیندیک له وانه به خوینته ران ده ناسینین. نووسینی ناویشانی رۆژنامه ی «الوقائع العراقية» به خه تی کوفی، هه روه ها ناویشانی رۆژنامه کانی «الیقین» الارشاد، تیویر الافکار» به خه تی ثلث. له بواری رۆژنامه گه ری کوردیدا ناویشانی گو قاری گه لاوینژ و دیوانی سالم و شیعرو نه ده بیاتی کوردی و زوری تریشی به خه تی فارسی نووسیون.

ژماره به که له تابلوهونه ره کانی مه لا نه مین له کتیبی «بدائع الخط العربی» و «مصور الخط العربی» دا بلا وکراونه ته وه.

نه‌حمده قهره حسری

۱۵۵۵ - ۱۴۶۸

«مه‌لا شه‌می بیرقهره حسر که ن‌سراوبوبه نه‌حمده قهره حسری سالی ۱۴۶۸ ی زایین «۸۷۳ ی کوچی» شری قهره حسر له دایک بووه. له‌سهرده‌می خوشنوسی ناودار «حمدالله الاماسی» دا ژیاوهو. ده‌لین نه‌وئجازه‌نامه‌ی خوشنوسی داوه‌تی» هه‌روه‌ها بو‌فیربوونی خوشنوسی سوودی له خوشنوس «أسدالله الکرمانی» وه‌رگرتوه‌که له فیرکردنی خه‌تدا له‌سهرزیره‌وی «یقوت المستعصمی» ده‌روشت. ^(۲۱) نه‌م بلیمه‌ته له‌وشیوه جیاوازان‌ی خوشنوسی، که لای چهند ماموستایه‌ک فیربووبوو، شیوازیکی تایه‌تی بو‌خوه‌لبژارد که جیاوازی هه‌بووله‌گه‌ن نه‌وشیوازه‌ی «شیخ حمدالله» به‌کاری ده‌هینا. نه‌وانه‌ی لای مه‌لا نه‌حمده فیری خوشنوسی بوون: ده‌رویش محمه‌ده‌چله‌بی، تییراهیم حه‌سه‌ن، محی‌دین خه‌لیفه، فه‌ره‌اد پاشا و سلیمان حیاژی.

«مه‌لا نه‌حمده له‌ژیاویدا فه‌رمانه‌روایی چوار سولتانی بینوه‌ که‌سه‌مانه‌ن: سولتان بایه‌زید، سولتان فاتح، سولتان یاوزز سه‌لیم خان و سولتان سلیمانی قانونی»

له‌ته‌مه‌نی ۹۰ سالی له‌سالی ۱۵۵۵ ی زایین دا «۹۶۳ ی کوچی» کوچی دواپی کردو کیلی گۆره‌که‌ی خویشی پیش مردن به‌ده‌ستی خوی نویسیوو، نه‌یا سالی مردنه‌که‌بی نه‌نویسیوو.

له‌پاشماوه‌ی نویسه‌کانی:

نویسینی مزگه‌وتی «سلیمانی» له‌ته‌سته‌موول که ماوه‌یه‌ک به‌ر له‌ مردنی نویسیوه. هه‌روه‌ها قورئانی پیروزی به‌خه‌تی نسخ نویسیوه ^(۲۲) بوزیاتر جوانکردنی ئایه‌ته‌کان خه‌تی «المحقق» یی تیدا به‌کاره‌یناوه. هه‌ر بو‌خویشی نه‌خشی کردوون و، پیشکه‌شی سولتان سلیمانی قانونی کردوه. هه‌روه‌ها سوره‌تی «الاخلاص» ی له‌گه‌ل بسمیلا به‌خه‌تی «کوفی مربع» نویسیوه که له‌ دوا پله‌ی جوانیدا به.

«حاجی سه‌لیم جزیری»

۱۸۹۷ - ۱۹۴۷

ناوی حاجی سه‌لیم کوری حاجی نه‌حمده کوری مه‌لا محمه‌دی دوستی به. ^(۲۳) سالی ۱۸۹۷ ی زایین له‌جزیره‌ی بوتان له‌دایک بووه. له‌مندالیدا خرایه به‌رخویندن، لای مه‌لا ئیسماعیل سالح فیری خویندنه‌وه‌و نویسن بوو. هه‌ر له‌مه‌ده‌مه‌دا فیری

بو‌ردومان کرد، روربه‌ی خه‌لکی شار له‌شاره‌لاتن وچوونه‌ گونده‌کانی ده‌رووشت. شیخ له‌تیف یش چووبوبیاره‌و، لای شیخه‌کانی بیاره‌مايه‌وه‌و، ریزیکی زوری لی ده‌گیرا.

هه‌ر له‌بیاره، له‌دانسانزیکه‌وه‌که‌هاتبووتاقمی ددان بو‌شیخ عه‌لادینی بیاره‌بکات، فیری دانسازی بووو، کردیه‌پیشه‌ی سه‌ره‌کی خوی و، نازناوی شیخ له‌تینی دانسازی به‌سه‌ردا بردرا. شیخ له‌تیف له‌زور هونه‌ردا ده‌ست په‌نگین وشاره‌زابوو. نه‌ بواری خوشنوسیدا ده‌ستیکی به‌کجاربالای هه‌بوو، له‌خه‌تی فارسی «ته‌علیق» دا نه‌و نویسانه‌ی که‌ئیستایش ماون له‌دواپله‌ی جوانیدان.

هه‌روه‌ها له‌چاکردنه‌وه‌ی سه‌عاتدا به‌کجارکارامه‌بوو. سه‌عاتیکی له‌ته‌خه‌ه‌دروست کرد بووبه‌باشی ئیشی ده‌کرد هه‌روه‌ها مقه‌ستیکی تایه‌تی دروست کرد بووبو‌برینی پارچه‌ی سه‌عات وله‌سه‌ری نویسیوو «صنع عبداللطیف - کردستان». مینجه‌رسونی حاکمی سیاسی ئینگلیز زوو‌وو سه‌ری له‌دوکانه‌که‌ی ده‌داو، ئاماده‌ی خوبی پیشان دا که‌له‌سه‌ر حسینی ده‌وله‌ت بینیرن بو‌له‌نده‌ن بو‌ته‌وه‌ی فیری شتی باشتربی، به‌لام خوی رازی نه‌بوو. هه‌روه‌ها له‌چه‌خماخ سازیدا به‌کجاربه‌ده‌سته‌لات بوو، پینج تفه‌نگی دروست کرد بوو، به‌کیکیان له‌شیوه‌ی قامچیدا بوو که پیشکه‌شی مه‌لیک فه‌سه‌لی به‌که‌می کردبوو، له‌پاشماوه‌ی نه‌وفرۆکه‌به‌دروستی کردبوو که‌له‌کاتی شو‌رشی شیخ محموودی نه‌مردا له‌سلیمانی که‌وتبوه‌خواره‌وه. ^(۲۴)

نه‌مه‌وله‌بواری دارتاشی وئاسنگه‌ری و میکانیک و نوژداری میلییدا ده‌ستیکی بالای هه‌بوه. هه‌روه‌ها له‌ریکخه‌ستی باخ و ناشتی داروگولدا به‌ناوبانگ بوو، باخه‌که‌ی شیخ له‌تیف که‌ ده‌که‌وتنه‌ لای گه‌ره‌کی خه‌باتی ئیستاوبه‌ته‌نیشت خانوه‌که‌به‌وه‌بوو به‌کجار خوش و دلفرین و به‌ناوبانگ بوو.

هونه‌رمه‌ندی گه‌وره‌مان شیخ له‌تیف له‌ریکه‌وتی ۱۸ ی مایی ۱۹۴۸ دا فه‌رمانی یه‌زدان به‌جی ده‌هینی و کوچی دواپی ده‌کات وله‌ گردی سه‌یوان به‌خاک سپیردا له‌دواپی خوی چهند کوری له‌پاش به‌جی ماون، له‌وانه شیخ عبدالله‌ی دانسانزیکه‌له‌شه‌قامی کاوه‌به‌ (دانسانزی‌یه‌وه) خه‌ریکه، دکتور سه‌عید نه‌میش دوکتوری ددانه‌له‌ سلیمانی و، شاره‌زایی له‌خوشنوسیدا هه‌یه، هه‌روه‌ها شیخ عوسمان نه‌میش شاره‌زایی به‌کی باشی له‌خوشنوسیدا هه‌یه له‌گه‌ل شیخ بابه‌علی و شیخ فارووق.

موفتی یه کیک له قهزاکان و، دوايش گویزرایهوه بوشاری جزیره .
خوالیخوش بوو عه بدولسره حماني فندکی لهش ولاریکی
وهرزشی به هیزی هه بوو. له زورانبازیدا شاره زا بوو. به دگمه ن
که سیک هه بوو که بتوانی لهم یواره دا شان بدات له شانی .

خوالیخوش بوو له ده وروینه ری سالی ۱۹۸۶ دا (دوای تهوی
تووشی نه خوشی دل بوو) کوچی دوايي کرد، له جزیره به خاک
سپیدرا. ^(۲۴)

فندک :- باوویا پیریان له ناوچه ی «ئهرزن» وه هاتوون که
ده که ویتنه به شی سهرووی ویلایه تی سیرت «سعرت» هوه له
کوردستانی تورکیا. له بهر ته مه یه که به ئهرزن ناوده بریت.

لهم فندکیانه ژماره یه کی زور زاناو تاودار هه لکه وتوون، له وانه :
شیخ حه سه نی فندکی که له زانا به ناویانگه کانی بوتانه و سالی
۱۹۳۰ - ۱۹۳۱ کوچی دوايي کردوه .

کوره که یشی مه لا نه حمه د، که له سه ره تای شه سه کاندای کوچی
دوايي کردوه، له زانا ناوداره کانی فندکه و، کتییکی له باره ی
«فقه» هه یه . سید عه لی باوکی مه لا عه بدولره حمان زاناو شاعیر
بووه، لای شیخ حه سه نی فندکی و مه لاحتینی گچک ئیجازه ی
مه لایه تی وهرگرتوه و، ماموستا عه بدولره قیب یوسف دانه ییک
دیوانه که یی هه یه که محمه مدی کوری نووسیویه تی . سید عه لی
سالی ۱۹۶۸ ی زاین کوچی دوايي کردوه و، شیعه ره کانی له ناو
خه لکیدا زور بلاون .

مه لا نه حمه د ئه ولیاتی

۱۸۶۰ - ۱۹۶۵

«مه لا نه حمه د سالی ۱۸۶۰ ی زاین له گوندی «به رده» که
ده که ویتنه خوراوی شاری باژگیران له نیزیکی سنووری ئیران -
روسیا له دایک بووه . له مندالیدا خراوه ته حوجره و فیری خویندن و
نووسین بووه و، ئیجازه ی مه لایه تی وهرگرتوه و، نه و جا ده ستی
کردوه به دهرس دانه ووه و سهدان که س له لای ئه و پیگه یشتوون. ^(۲۵)
مه لا نه حمه د خه لکی ئه م گونده بوو، پیاوکی زاناو
خوشنوو سیک بی وینه بوو. هه میسه جل و بهرگی کوردی له بهر
ده کردو، وه کوزوره ی پیره میردانی لای خومان په سته کی له شان
ده کرد .

مه لا نه حمه د کاری کشتووکال ونازه لداری ده کردو، به ره نجی
شانی خزی ده ژباو، تاکوو کوچی دوايي کرد به رده وام بوو له کاری
کشتووکانیداو، له شیکي ساخ وپته وی هه بوو. خوالیخوش بوو

موره له کنه ندن بوو. له گه ل ته مه دا یارمه تی باوکی ده دا که به
که بابیچی یه وه خه ریک بوو.

له هه ره تی لاویدا بوو که چو بو زاخوله وی لای «یوسف»
ناویک فیری زیرنگه ری بوو. له ویتنه سه ری له موصل داو، به باشی
له زیرنگه ری دا شاره زایی پهیدا کردو، سالی ۱۹۲۰ گه راپه وه بو
جزیره و، دووکانیکی زیرنگه ری کرده وه. ماوه یه ک به رده وام بوو
له کاره که پیدا، پاشان له گه ل که سوکاری چون بوشام و، دوو
سالیک له وی مانه وه و، دواي ته وه گه رانه وه بو جزیره .

له بواری خوشنوو سیدا حاجی سه لیم زور کارامه وده ست
په نگین بوو. له وکه سه انه ی که حاجی سه لیم لیسانه وه فیری

عه بدولره حماني فندکی

۱۹۳۱ - ۱۹۸۶

خوشنوو سی بووه مه لا برایی به رخو، مه لا محمه مد به شیر،
حه سین نه فندی و حاجی عه لی جانگیر .

له وکه سه انه ی که له حاجی سه لیمه وه فیری خوشنوو سی بوون
مه لا عومه ری ئهروه ی و خوشنوو سی ناودار عه بدولره حمان فندکی .
له پاشماوه ی نووسینه کانی :

چهنه جاریک دیوانی شاعیری ناوداری کورد مه لای جزیری
به خه تی فارسی نووسیوه که دانه یه کیان لای حاجی
عه بدولره حماني جزیری کوزیه تی . هه روه ها مه ولوودنامه ی «ابن
حجر العربی» ی به خه تی نسخ نووسیوه .

حاجی سه لیم سالی ۱۹۴۷ له ته مه نی ۵۰ سالیدا کوچی دوايي
کردو له جزیره به خاک سپیدرا .

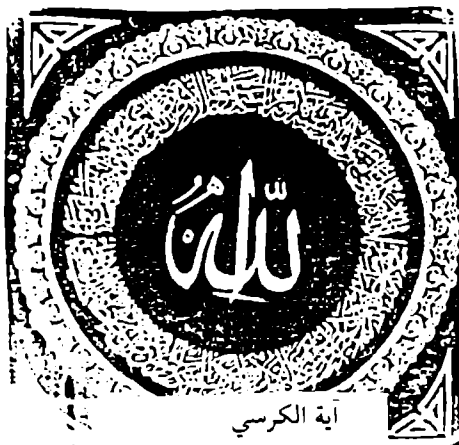
ناوی ته ووی عه بدولره حمان ئهرزن عه لی ئهرزن ی
فندکی یه، سالی ۱۹۳۱ له جزیره له پارت بووه . له شه یه لای
باوکی فیری نووسین و خوینده بووه . هه لای نه ویش ته ووی
کردو، ئیجازه ی مه لایه تی یی زکرت هه ره ده سته ی خوینده وه
ئاره ووی خوشنوو سی هه ره ره یی مته کردنی خه لکه یشی پیوه ندی
کرد به خوشنوو سی ناودار حاجی مه یه جزیری یه وه و نه وه
فیری خوشنوو سی بووو، زوریش مه شتی نه کرد . تاکوو حه نه که ی
جوان بووو، بووه یه کیک له خوشنوو سه ناوداره یی ناوچه که ی .

ئه م زاته هه ره به ئیجازه ی مه لایه تی یه وه نه وه سته به لکونه
تاقی کردنه وه ی قوتلیدن . به شه ری کردو، پروانه ی سه ره تایی و
ناوه ندی و نا مادیی وهرگرت . ویستی جیت بو خویندنی زانکو،
به لام (سه ره بری تیبه تی خوی) - سالی به رده وام بی، کرابه

هرگیز نهوده میانم له یاد ناچن که نهوکاته مندال بووم و، رۆزانه چهند ده چوممه بهره می دوکانه که ی، له نیزیکه وه سهیری دهست و په نجهی سیحزایی ماموستام ده کرد، کاتیک تابلویهک یاخود هه رشتیکی تری ده نووسی و، دریزم بهم وه ستانم ده داو، نهویش له ژیره وه به لایه کی چاوسهیری ده کرد نه وه کوو وه ک هیندیک مندال دهست بهرم بوئیشه کانی. که نه مه مه ده بینی شهرم ده کردو، تۆزیک نه وناوم به جی ده هیشت، پاش که میک ده گه رانه وه تاکوو ناره زووی خوم به و نووسینه جوانانه تیربکه م و، له میشکمد وینه ی بکیشم تاکوو له ماله وه به لاسایانه وه خه ریک بم.

خوشنوس سید موحسین

آیه الكرسي
به خه تی لث نووسیوه

قورثانی به ته وای به به ربوو، له ناوچه ی خوراساندا که م که سر هه بوه له تهفسیر و لیکدانه وه ی قورثانی پیروزدا بتوانی شان له شانی بدات. زۆره ی هه ره زۆری شیعه کانی «مهولانای رومی» ی له بهر بوو، به ده نگیکتی خوش له ناههنگه ئایینه کاندایه یگوتن.

مهلا نه حمده چهند جاریک قورثانی پیروزی به خه تی نسخ نووسیوه و، له ناوچه ی سه رسنووردا بلاون و، به دهست خه لکه وه ن یادگاریکتی جوان و بی وینه ن.

ماوه به ک به له مردنی وله چاوی که وتینکی رۆزنامه نووسی دا له باره ی خوشنوسیه وه گوتویه: «به دیتی خه تی. خوش هه یج خه میک نامینی». له باره ی جوانترین نووسینه کانیه وه هیش گوتویه: «نه وانه که قورثانی پیروزم بی نووسیوه».

مهلا نه حمده زۆر هوگری خوندنه وه بوو، رۆزانه کتیبیکی ده خوندنه وه، شاره زایی باشی له زمانی عه ره بی و فارسیدا هه بوه سالی ۱۹۶۵ له ته مه نی ۱۰۵ سالیدا کوچی دواپی کردو، له گونده که ی خوی به خاک سپیردا.

سید موحسین

۱۹۲۱ - ۱۹۷۷

سید موحسین سید سه مین سالی ۱۹۲۱ له دووزخورماتوو له خیزانیکتی جوتیاری هه ژاردا له دایک بووه. له شهش سالیدا خراوه ته قوتابخانه و، له بهر که م ده رانه تی خیزانه که ی و مردنی باوکی هه ر پله ی سه ره تایی بو ته و او کراوه. دوا ی نه مه خه ریکتی نیش و کار بوو له کیلگه که یاندا له شوننی باوکی. له ناوه راستی سی یه کاندایه گوزه رانیان تۆزی باش بوو، دریزه ی به خوندن دا له «دار المعلمین الریفی» و سالی ۱۹۴۰ ته وای کردو کرا به ماموستا له قه لاده و، پاشان گونیز رایه وه بو بنگردو هه لجه و سه رچنار. پاشان له شاری سلیمانی جیگیر کرا.

سالی ۱۹۶۷ گونیز رایه وه بو به ریه به ریتیبی چالاکتی قوتابخانه کان و، له وئی کرا به سه ره رشتیاری به شی خوشنوسی و نه خش و نیگار. تاکوو سالی ۱۹۷۰ که خانه نشین کرا له وئی مایه وه و چهن دین خولی خوشنوسی که چالاکتی قوتابخانه کان ده یکردنه وه، له لایه ن ماموستا «سید موحسین» وه به ریه ده براو، ده یان قوتایی زرنگ له لای فیری خوشنوسی بوون. دوا ی نه وه ی خانه نشین کرا، له شه قامی چوارباخ نووسینگه یه کی خوشنوسی کرده وه، که برتی بوو له دوکانیکتی بچووک هه موو جو ره کاریکتی خوشنوسی تیدا ده کرد.

په راویز سه رچاوه کان

۱ - حافظ عثمان سالی ۱۶۴۲ ی له دایک بووه سالی ۱۶۹۸ کوچی دوايي کردوه .

۲ - مصطفی راقم ، برای خوشنوسى ناودار اسماعیل زهدی به .

۳ - محمد نظیف سالی ۱۸۴۶ ی زاین له دایک بووه سالی ۱۹۱۳ کوچی دوايي کردوه .

۴ - طوغرا یان «سورره» نیشانه به کی تایهت بوو . چند خه لیفه و سولتانیک بو ناری خونیا نیا ن به کارده هینا .

دولین کاتیک نیوانی «ته یعمور له ننگه» ی سولتانی مه غولی و سولتان بایه زیدی عوسمانی له سالی ۷۹۲ دا تیک ده چی ، ته یعمور له ننگه نامه به کی هه ره شه بو سولتان بایه زید ده نیری و ، به دهستی خونیاوی خوی نیخزای ده کات و ، دوايي کاره که به وه ته و او ده بی که هیرش ده بانه سه ده ولته عوسمانی و داگیری ده کات و سولتانیس به دلیل ده گری .

ته و نامه به ی ته یعمور له ننگه که په نجه کانی دهستی تیدا دیار بوون ، بووه به ره تیک بو ته م خه تی طوغرایه .

۵ - تم پیشبر کی به سالی ۱۹۸۶ له نهسته موول بوریزلینان له حامید نامه دی که دوا خوشنوسى به توانای چه رخى بیستم بووو به نای و ته وشه وه له لایه ن ریک خراوی کونگره ی نیلامی به وه سازدراو . ۳۵۲ خوشنوس له ۳۲ ده ولت به شداریان تیدا کرد .

۶ - تراجم خطاطی بغداد المعاصرین . ولید الاعظمی بیروت ۱۹۷۷ .

۷ - هه مان سه رچاوه .

۸ - خوشنوسى ناودار عه زیز روفساعی سالی ۱۸۷۲ ی زاین له تورکیا له دایک بووه ، شاره زایی ته وای له دوا زده جوړی خه تدا هه بووه . دواي ته وه ی قورئانیکی بو مدلیک قوتادی په کم نووسی ، ریزی زوری لی تراو له سه ر داوای مدلیک فوناد قوتابخانه ی به ره پیدانی خه تی عه ره ی «مدرسه تحسین الخطوط العربیة» له قاهره کرایه وه و له نوی کرا به ماموستا سالی ۱۹۳۴ له ته نه تی ۵۰ سالیدا کوچی دوايي کرد .

۹ - ملاء علی فزلی سالی ۱۸۹۷ له دایک بووه و سالی ۱۹۴۸ کوچی کردوه .

۱۰ - نووسی سهره رگای تم مرگه و ته حاجی سایر له سالی ۱۳۳۲ ی کوچیدا نووسی سووی . به لام له سالی ۱۹۷۰ ی زاین سدا سه رله نوی تازه کرایه وه و خوشنوسى ناودار سه لاج شیرزاد نووسی به وه .

۱۱ - روتنامه ی العراق ژماره ۲۹۳۶ ی روتی ۲۸/۹/۱۹۸۵

۱۲ - هه مان سه رچاوه .

تابلو به ك به خه تی دیوانی

ماموستای په ناویانگ سه ید موحسین له ریکه وتی ۱۹ ی کانونی دووه می سالی ۱۹۷۷ دلای له لیدان که وت و ، چوه خانه ی نه مرانه وه ، له گردی سه یوان له نیزیک نزرگه ی (شیخ مارفی نو دی) وه به خاک سپردا .

سه ید موحسین په کیکه له و خوشنوسه ناودارانه ی که هه ر له مندالیه وه به م هونه ره ناشابوو بووو ، به بلیمه تی خوی توانی بیته په کیک له ناوداره کانی هونه ری خوشنوسى . له گه ل ته وه ی له بواری خوشنوسیدا کارامه ولیهاتوو بووو ، له بواری لیکولینه وه ی میژ ووی تم هونه ره یشدا ده ستیکی بالای هه بووو . چند باس و لیکولینه وه ی هه بوو کاتی خوی مه لیه ندی روشنیری زانکو که له سلیمانی بوو چند کوریکى بو ریک خست و هیندیکیانی لی پیشکه ش به جه ماوه ر کرد .

خوالی خوش بوو سه ید موحسین ژماره به ك تابلو ی هونه ری له پاش به جی ماون که له دواپله ی جوانیدان ، له وانه «آیه الکرسى» که به خه تی ثلث نووسیویه له شیوه ی بازه داو ، لاسای خوشنوسى لوبانی «أدیب نشابه» ی کردوه ته وه . هه ره ها له سه ر ثاوینه و شووشه که قوماشی تی گراوه زور ثایهت و حه دیسی نووسیون .

له خه تی روقعه دا که خاوه نی داهینانیکى تازه بوو تیدداو ، جوانکاریه کی تازه ی خستیه سه ر تم خه ته ، زور نووسی نی له پاش به جی ماوه له وانه «مصلحة المبیاعات الحکومیة» ، «اعدادیة السلیمانیة للبنات» هه ره ها «شرکه المخازن العراقیة - اوروزدی باک» به خه تی کوفی و روقعه نووسیویه ته مانه و ده یان تابلو ی جوانی تر که بریتین له ثایهت و حه دیس و گوته ی ناوداران و په نندو هونراوه که به جوانترین شیوه نووسیونی .^(۳۶)

- ۱۹ - هاوکاری ژماره ۲۲۴ ی رۆژی ۲۸، ۶، ۱۹۷۴.
- ۲۰ - نهم زانیاری به ششم هه‌ر له ماموستا عه‌بدولره قیب یوسف وه‌رگرتووه.
- ۲۱ - مصور الخط العربي. ناجی زین الدین المصنف. بغداد ۱۹۶۸.
- ۲۲ - هه‌مان سه‌رچاوه.
- ۲۳ - درێزه‌ی ژبانی نهم خوشنوسه‌م له ماموستا عه‌بدولره قیب وه‌رگرتووه.
- ۲۴ - هه‌مان سه‌رچاوه.
- ۲۵ - رۆژنامه‌ی العراق ژماره ۳۵۶۵ ی رۆژی ۱۳/۱۰/۱۹۸۷.
- ۲۶ - رۆژنامه‌ی العراق ژماره ۳۱۳۴ ی رۆژی ۱۰/۵/۱۹۸۶.

- ۱۳ - گوڤاری کاروان ژماره ۴۵.
- ۱۴ - رۆژنامه‌ی العراق ژماره ۱۵۳۶ ی رۆژی ۲/۳/۱۹۸۱.
- ۱۵ - ژبانی نهم شاعیره خوشنوسه به‌دریزێ له کتیبی «میزووی نهده‌بی کوردی» ی ماموستای خوالی خوش بوو، عه‌لادین سه‌جادی، دا بلاو کراوه‌ته‌وه و من له‌م باره‌وه سوودم لێ وه‌رگرتووه.
- ۱۶ - تراجم خطاطی بغداد المعاصرین. ولید الاعظمی.
- ۱۷ - هه‌مان سه‌رچاوه.
- ۱۸ - نهم زانیاریانه‌م له ماموستای میزوونووس عه‌بدولره قیب یوسف وه‌رگرتوون.

خطاطون کرد أسدوا خدمات جليلة للخط العربي

أحمد سعيد

الأمدي ۱۸۹۱-۱۹۸۲) و (حاج سليم الجزري ۱۸۹۷-۱۹۴۷) و (عبد الرحمان فندي ۱۹۳۱-۱۹۸۷) و (ملا أحمد اولياني ۱۸۶۰-۱۹۶۵) و (السيد محسن ۱۹۲۱-۱۹۷۷) و (الشيخ لطيف دانا ۱۸۶۶-۱۹۴۸) و (الملا أحمد القرحصاري ۱۴۶۸-۱۵۵۵) و (محمد طاهر الكردي ۱۹۰۳-۱۹۸۰) و (مجدي ۱۸۴۹-۱۹۲۵) و (الملا أمين ۱۸۶۲-۱۹۷۴) وغيرهم كثيرون.

وستعرف للقارئ الكريم في هذا العدد على نخبة من اولئك الخطاطين وما قاموا من أعمال فنية باهرة وما قدموا من كتب حول فن الخط وتطويره.

إهتم العرب منذ بزوغ فجر الاسلام بالخط العربي وتمكنوا من ايجاد انواع مختلفة من الخط (كالثلاث) النسخ، الديوان، ديوان الجلي وغيرها... وتفتنوا في حفر آيات قرآنية كريمة على جدران الجوامع والمساجد وعلى القباب والمنائر.

كما برز امهر الخطاطين كل من (الحافظ عثمان وحامد الأمدي وهاشم الخطاط) بكتابة المصحف الشريف بخط بديع يليق بمنزلة آيات الذكر الحكيم.

أما الكرد فمنذ اعتناقهم الدين الاسلامي الحنيف ظهر بينهم خطاطون عظام أسدوا خدمات جليلة للخط العربي منهم (حامد